

Eleştirel Düşünme ve Değerlendirme

Öğr. Gör. Dr. Deniz DEMİRCİOĞLU DİREN

Giriş

Yirmi birinci yüzyıl gelişen teknolojilerle ve donanımlar ile bireylere dijital alanlar ve yeni ortamlar sunmaktadır.

Ancak bu değişim ve dönüşümlerin gerekliliği olarak ortaya çıkan Dijital okuryazarlık konusuna eleştirel bir perspektiften yaklaşmak bu çağın en önemli ve temel gerekliliklerindendir. Bunun için;

- Dijital okuryazar olan bireyler nasıl düşünür?
- Nasıl davranır?
- Doğru yanlış nedir?

gibi sorulara cevap arayarak ilerlemek faydalı olacaktır.

Giriş

- Aslında dijital okuryazarlık, özel bir düşünme şekli olarak ele alınmalıdır.
- İnternet ve teknolojik ortamlardan yalnızca bilgi edinme/toplama anlamına gelmemektedir.
- Dijital ortamlardan bilgi edinmenin/toplamanın yanı sıra erişilen bilginin nasıl değerlendirileceği, paylaşılacağı, işe yarayan ve işe yaramayan bilginin nasıl ayrıştırılacağı anlamına da gelmektedir.

Giriş

- Dijital dünya da bireyin yer edinebilmesi için dijital okuryazarlık yeterliliklerini sağlamak aşîkardır.
- Dijital okuryazarlık kavramının toplanan verileri biçimlendirmek, verilere dayanalı fikir üretmek ve bunların davranışlara yansıtılmasını kolaylaştırması beklenir.
- Bu anlamda dijital okuryazarlığın ne olduğu bilmek, sunduğu fırsatları kullanabilmek kadar eleştirel düşünmek de önemlidir.

Eleştirel Düşünme

- Akıl yürütme, [analiz](#) ve değerlendirme gibi [zihinsel](#) süreçlerden oluşan bir [düşünme](#) biçimi olan eleştirel düşünce, sorgulama ve şüpheciliğe dayanmaktadır. Ayrıca somut veya soyut konular üzerinde düşünme süreçlerini de içermektedir.
- Eleştirel düşünme, insanların karmaşık ve sürekli değişen bir çevreye daha iyi uyum sağlayabilmeleri ve yaşam kalitesini artırma gibi yaşamın her anında yeri olan önemli bir özelliktir .

Eleştirel Düşünme

- Sadece dış çevreyi, ürünü, olanı biteni değil; süreci, bir durumun nasıl meydana geldiğini ve koşullarını da değerlendirmektir.
- Bu nedenle eleştirel düşünme ile kişilerin bireysel potansiyelin en üst düzeyde gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.
- Bu bakış açısı kişilere vizyon katar ve hayatın diğer alanlarına da aktarıp bütünsel bir katkı sağlayabilmektedir.

Eleştirel Düşünme

Eleştirel düşünmenin temelleri aşağıdaki gibidir.

1. Bir durumla ilgili ihtimallerin, ögelerin değerlendirilmesi ve belirlenmesi
2. Fikirlerin ve ifadelerin yorumlanması ve açıklanması
3. İddiaların kabul edilebilirliğinin değerlendirilmesi
4. Sonuçlara ulaşmak için farklı kanıtların ele alınması
5. Kararların ve açıklamaların işlenmesi, analizi ve üretilmesi
6. Problem ile ilgili çıkarımlar yapılması

Eleştirel Düşünme

- Dijital dünyanın sunduğu kaynak ve seçenekler her zaman karşımıza olumlu alternatifler şeklinde çıkmamaktadır olumsuz koşul ve trendleri de içerisinde bulundurmaktadır.
- Olumsuzlukları aşabilmek için eleştirel düşünme ve dijital okuryazarlık arasındaki bağ önemlidir.

Eleştirel Düşünme

- Dijital okuryazarlık ve eleştirel düşünme arasındaki bağ;
gelişen teknoloji, dış çevre, internet ve medya karşısında etkiye en duyarlı, hassas grupların, kitle iletişim araçlarının yapısını ve işleyişini öğrenmeleri, bu kavramların içeriğini bilinçli olarak değerlendirmelerini sağlamaktadır.
- Temel olarak eleştirel düşünme bilinçli bir dijital okuryazarlık kültürünün oluşumunu şekillendirir.
- Özellikle çocukların çok erken yaşlardan itibaren dijital dünyaya adım attıkları düşünüldüğünde, dijital ortamda eleştirel sorgulamalar yapma becerilerinin daha erken yaşlarda kazandırılması gerekmektedir.

Eleştirel Düşünme

Yapılan çalışmalarda,

dijital okuryazarlık deneyimi arttıkça, eleştirel düşünme becerisinin arttığı,

dijital okuryazarlık eğitiminin eleştirel düşünme becerilerinin kazanılmasında

önemli bir araç olduğu

sonuçlarına ulaşılmıştır.

Eleştirel Düşünme

Dijital okuryazarlığın eleştirel düşünmeyi ön plana alması bireylere,

- medya içeriklerini eleştirel olarak sorgulama,
- gerçeklik ve gerçek dışılık arasındaki farkları belirleme imkânı sağlar

Böylelikle dijital dünyanın olumsuz trendlerine karşı insanlar kendi pozisyonlarını koruyabilirler. Ayrıca,

- karşılaştıkları dijital içeriklerin sosyal platformlarda hangi amaçla yayıldığı
- İçeriklerin paylaşımına uygun olup olmadığı
- insan hakları ve onuruna zarar verip vermediği

konularını anlayabilirler.

Eleştirel Dijital okuryazarın Becerileri

- 1) Kod yazma
- 2) Anlamlandırma
- 3) Analiz etme
- 4) Kişilik
- 5) Kullanma

Olumsuz Trendler

- Dijital dünya bilgi paylaşımı ve bilgiye erişim noktasında insanlığa birçok imkan sunmaktadır.
- İçerik üretimi ve paylaşımında da kullanıcılarına yorum yapma kolaylığı sağlamak bunlardan biridir.
- Kullanıcılar tarafından paylaşım ve içeriklere yapılan yorumlar ise kimi zaman gerekli kimi zaman özgün kimi zaman faydalı kimi zaman da doğru bilgiyi diğerlerinden ayırtırmayı zorlayıcı düzeyde olabilmektedir.

Olumsuz Trendler

Kullanıcılara sağlanan yorum yapma kolaylığı bazı olumsuz trendleri ortaya çıkartmaktadır.

Bunlar;

- troller
- aşırı sosyal medya kullanımı
- bilgi kirliliği ve dijital yargılar

Troller

Trollük;

Çevrim içi ortamların yoğun kullanımıyla birlikte hakaret içerikli, provokatif, yanıltıcı iletilerin artması; farklı kullanıcıları amaçlı olarak olumsuz açıdan etkileyip duygusal tepkiler vermeleri yönünde kışkırtmak anlamına gelmektedir.

Bu eylemleri gerçekleştiren troller ise çevrim içi topluluklara konuyla alakasız bilgi paylaşımı yaparak o konuya ve ortama zarar verme amacını taşımaktadırlar.

Genellikle sanal ortamda diğer kullanıcıların dikkatini çekerek onların zayıf noktalarını takip ederek faydalanırlar.

Troller

- Sanal ortamda anonim kalma özelliği sayesinde troller bir kişi ya da konuyu daha kolay hedef alabilirler
- Böyle bir ortam trollerin düşünmeden yapacağı eylemleri tetiklemekte ve eylemlerinin sonucunda cezasız kalma alışkanlığını artırmaktadır
- Özgürlüğü sanal ortamda doyasıya hisseden troller, olumsuz, kötü, nahoş davranışlar sergilemede cesur davranabilirler

Troller

İki tür trol grubundan söz edilebilir.

- ilk grup; tutarsız, tartışmalı, çelişkili mesajlar ile konuşmayı başlatır
- ikinci grup ise başkalarının davranış ve paylaşımlarını takip ederek yanlış buldukları içerikler üzerinden konuyu dağıtmaya yönelik yorum yaparlar

Aşırı Sosyal Medya Kullanımı

Dijital dünya;

- bilgiye erişim
- iletişim faaliyetleri
- eğlence
- bankacılık
- eğitim-öğretim
- kamusal gereklilikler
- alışveriş

gibi birçok ihtiyacı ve günlük etkinliği mevcut teknolojik imkânlar dâhilinde karşılama merkezi haline gelmiştir.

Aşırı Sosyal Medya Kullanımı

Dijital dünyanın topluma sunduğu bir diğer önemli yenilik ise mekân ve zaman sınırlarını ortadan kaldırmasıdır.

Ancak bu sınırların kalkmasıyla kullanıcılar yüz yüze iletişimden farklı bir boyuta geçmiştir. Sanal iletişim dediğimiz bu yeni iletişim biçimi kullanıcıların bir şekilde daha kolay sosyalleşmesine imkân tanırken başka bir yönüyle farklı bağımlılık türleri üreten, onları yalnızlaştıran ve bireyselliğe iten aşırı sosyal medya kullanımını kolaylaştırmaktadır.

Dolayısıyla dijital dünyanın sunduğu bir değişim ve yenilik aynı zamanda çeşitli sosyal riskleri de taşımaktadır.

Aşırı Sosyal Medya Kullanımı

- Aşırı sosyal medya kullanımı ile ilgili bir diğer önemli husus çocukların dijitalleşmesidir.
- Çocuğa yönelik dijital dünyada oyunla başlayıp kültür, tüketim, ideoloji gibi başka alanlarda hatta doğar doğmaz sosyal medya hesapları açarak çocuk adına o hesapları yönetme zihniyeti de dâhil olmak üzere dijital kuşatmayla devam eden süreç, bambaşka bir yan etki doğurmakta, çocuğun dijital zehirlenmesine sebep olmaktadır.
- Bu durum ileri yaşlarda çocuğu aşırı sosyal medya kullanımına teşvik edebileceği gibi bireysel parçalanmayı ve aşırı sosyal medya kullanımının beraberinde getirdiği kaos ve sorunları şimdiden desteklemeyi içermektedir.

Aşırı Sosyal Medya Kullanımı

- Teknoloji ve internet, yeni medyaya yönelim, dijital okuryazarlık ve eleştirel düşünme yenilikçi toplumlarda büyük bir yer tutar.
- Yenilikçi toplumların bu özelliklerini ihtiyaçlar ekseninde aşırı sosyal medya kullanımından bağımsız düşünmek ve aşırı sosyal medya kullanımı kavramının sınırlarını iyi çizmek gerekir.
- aşırı sosyal medya kullanımı bir şekilde insanın günlük rutinleri arasına girmiş durumda olup dijital dünyanın olumsuz bir trendidir.

Bilgi Kirliliği ve Dijital Yargılar

Günümüzde eleştirel düşünmeyi gerektiren önemli bir gelişme de bilgi patlamasıdır.

Her geçen gün değişen ve artan bilgi aynı zamanda bilgi kirliliğine yol açmaktadır.

Eğer eğitim programları odağında düşünecek olursak;

- Yapılması gereken öncelikle öğrencilere sonrasında ise kullanıcılara eleştirel düşünme ve analiz edebilme becerileri kazandırarak doğru ve gerekli bilgiye ulaşma yöntemlerini geliştirmek olmalıdır

Bilgi Kirliliği ve Dijital Yargılar

Ayrıca bunların yanında bireylerin dijital dünyadan karşılaşılan olumsuz içeriklere maruz kalmaması için dijital okuryazarlık becerisine de sahip olması gerekir.

Bireylerin yoğun bilgi kirliliği arasında kendilerini koruma içgüdüğü ve hassasiyetleri bireyler adına yararlı bilgilerinde kaybedilme ihtimalini artıracaktır.

Dijital dünyanın kullanıcılara sunduğu avantajların yanında bilginin yayılımı ve niteliği konusu en önemli dezavantajlardır.

Bilgi Kirliliği ve Dijital Yargılar

Dijital yargılar açısından diğer iki önemli kavram ise,

- dijital yerlilik
- dijital göçmenliktir

Dijital yerliler: dünyanın olanaklarından doğuştan nasiplenen ve bu ortamda yetişen bireyler olarak tanımlanmaktadır

Dijital göçmenler: dünyanın olanaklarını sonradan fark eden ve ilham aldıkları eski kültürlerinden sıyrılamayan bireyler olarak tanımlanmaktadır.

Bilgi Kirliliği ve Dijital Yargılar

- Dijital yerliler teknolojiyi yoğun ve etkili bir şekilde kullanır, pek çok hayati faaliyeti dijital dünyanın olanakları ile gerçekleştirirler.
- Dijital göçmeler ise, yüksek kavrama becerisi ve zihinsel aktivite gerektirebileceğine yönelik yargıları sebebiyle dijital dünyadan uzak durmayı tercih ederler.

Sonuç

Özetle;

- Dijital dünya olanaklarının ve birçok kaynaktan elde edilen verilerin tutarlılığının tespit edilmesi için dijital okuryazarlık ve eleştirel düşünce kavramları öne çıkmaktadır.
- Bu kapsamda **dijital okuryazarlık ve eleştirel düşünme**, teknolojik değişim ve gelişim göz önünde bulundurulduğunda, güvenli bilgiye ulaşabilmenin ve güvenli bilgiyi ayırt edebilmenin en önemli aracıdır.